

...m til slaveskipet «Donau» i Oslo. Først da de var ombord, overtok tyske SS-soldater kommandoen. Utstilling fra HL-senteret i Oslo.

Det var norsk personell – fra Stoa det ordinære ordens- og kriminallpolitiet, Hirden og Germanske – som gjennomførte aksjonen mot norske jøder. Representanter fra tyske sikkerhetspolitiet var til stede på sentrale steder for å overvåke kontrollere, men de hadde ingen rolle før jødene ble overlevert til myndigheter på Akerhus.

Aksjonen ble ledet av Stoa og var politiets nazistiske grener underlagt de tyske okkupasjonsmyndighetene. De andre deltakerne i arrestasjonene og deportasjonene – studenter, offiserer og soldater – ble utført av tysk polit.

INTERNERT: Biskop Eivind Berggrav ville ikke nevne jødene i bekjennelsesskriftet «Kirkens Grunn». Her er han under vaktthold på sin hytte i Asker, der han var internert i over tre år.

RASEUNDERSØKELSE: Jøder måles under en raseundersøkelse. Utstilling fra HL-senteret i Oslo.

NASJONALT TRAUME: – Deportasjonen av jødene er en fortregning av et nasjonalt traume, sier professor Per Ole Johansen.

reist en opinion i kampen for jødene. Der ligger først og fremst svikten, legger Torleiv Austad til.

Han har i høst sammen med Ottar Berge og Jan Ove Ulstein kommet ut med boka «Dømmekraft i krise? Holdninger i kirken til jøder, teologi og NS under okkupasjonen».

I JUNI 1941 LA Kirke- og undervisningsdepartementet fram et forslag om å forby norske statsborgere å inngå ekteskap med personer av blant annet jødisk avstamning. Austad viser til at Den norske kirke gjennom sine biskoper tok klar avstand fra dette.

– Da skjønte departementet at det var uklokt å trumfe gjennom dette forslaget, for de var opptatt av å få kirken på sin side i nazifiseringen av det norske folk, sier teologiprofessoren.

ETTER INITIATIV FRA prester i Bergen og Stavanger inne-

FOR SENT: – Kirken reagerte for sent til å kunne få noen gjennomslag ut til folket, sier teologiprofessor Torleiv Austad.

holdt det første utkastet til bekjennelsesskriftet «Kirkens Grunn» en protest mot Quisling-regjeringens gjeninnføring i Grunnlovens paragraf 2 om at jøder ikke har adgang til riket. Dette dokumentet lå til grunn for prestenes embetsnedleggelse påskedag 5. april 1942.

– Hva skjedde med avsnittet om behandlingen av jødene?

– Biskop Eivind Berggrav fikk overbevist de andre i Kristent Samråd (KS) om at man skulle sløyfe dette avsnittet. Begrunnelsen var at de var redd for at det ville provosere unødvendig, og bidra til at Quisling og Terboven gjorde felles sak mot kirken. Kirkens ledere var mest opptatt av kirkens sak, og tenkte mindre på hva den jødiske minoritet var utsatt for. Men dette var et svik mot jødene, understreker Torleiv Austad.

TIDLIG PÅ HØSTEN 1942 ble kirkens ledelse informert om at tyskerne planla en aksjon også mot norske jøder.

– Det var helt tydelig at denne informasjonen ikke ble tatt alvorlig verken i den midlertidige kirkeledelse eller i motstandsbevegelsen. Dette hadde nok sin grunn i en likegyldighet overfor jødene. I tillegg forstod man nok ikke hvor alvorlig dette kunne bli. Den norske kirke var ikke tilstrekkelig handlingsfør i denne situasjonen, sier Torleiv Austad.

Da NS-myndighetene etter tysk initiativ strammet inn sin politikk overfor jødene utover høsten, gjorde ikke kirken noe for å reise en opinion i folket mot det som skjedde.

KIRKEN PROTESTERTE FØRST etter razziaen mot jødene 25. og 26. oktober, i et brev til Vidkun Quisling datert 10. november 1942.

– Det såkalte Hebreerbrevet var en protest og en oppfordring om å stoppe jødeforfølgelsen. Det ble ført i pennen av Ole Hallesby, og hadde en tydelig språkføring. Her var en god teologisk begrunnelse for menneskeverdet, om ethvert menneskes rett til å leve.

Brevet fikk stor oppslutning fra frivillige kristne organisasjoner og kirkesamfunn. Feilen var bare at det kom for sent til å kunne få noen gjennomslag ut til folket, sier Torleiv Austad.

Bare to uker senere ble norske jøder deportert for å drepes.

Tekst: OVE EIKJE

Foto: OVE EIKJE og NTB SCANPIX